## אנדריכוב

var DrawingManagerData = {"mapZoom":11,"mapCenter":["49.8734996043","19.3553158669"],"mapObjects":[{"title":"Andrychow","type":"marker","coordinates":[["49.8546719269","19.3396603498"]]}]}; var GoogleMaps = { map: null, mapZoom: (DrawingManagerData == "" ? 4 : DrawingManagerData.mapZoom), mapCenter: (DrawingManagerData == "" ? new google.maps.LatLng(24.886436490787712, -70.2685546875) : new google.maps.LatLng(DrawingManagerData.mapCenter[0], DrawingManagerData.mapCenter[1])), existingAreas: (DrawingManagerData == "" ? "" : DrawingManagerData.mapObjects), renderedAreas: [], drawingManager: null, markerIcons: { "regular" : "http://icons.iconarchive.com/icons/icons-land/vista-map-markers/32/Map-Marker-Marker-Outside-Chartreuse-icon.png", "hovered" : "http://icons.iconarchive.com/icons/icons-land/vista-map-markers/64/Map-Marker-Marker-Outside-Azure-icon.png"}, init: function() { //Define Map Center View var mapOptions = { zoom: this.mapZoom, center: this.mapCenter, mapTypeControlOptions: { mapTypeIds: [google.maps.MapTypeId.ROADMAP,google.maps.MapTypeId.TERRAIN, google.maps.MapTypeId.SATELLITE] }, mapTypeId: google.maps.MapTypeId.TERRAIN }; this.map = new google.maps.Map(document.getElementById('map-canvas'), mapOptions); //draw existing areas this.drawExistingAreas(); }, drawExistingAreas: function() { for (var i in this.existingAreas) { //handle polygons if ( this.existingAreas[i].type == "polygon" ) { var paths = []; for (var point in this.existingAreas[i].coordinates) { paths.push(new google.maps.LatLng ( this.existingAreas[i].coordinates[point][0], this.existingAreas[i].coordinates[point][1] ) ); } var area = new google.maps.Polygon({ paths: paths, strokeColor: '#FF0000', strokeOpacity: 0.8, strokeWeight: 2, fillColor: '#FF0000', fillOpacity: 0.35, title: this.existingAreas[i].title, type: this.existingAreas[i].type }); area.setMap(this.map); this.drawLabel(this.existingAreas[i]); } //handle markers if ( this.existingAreas[i].type == "marker" ) { var position = new google.maps.LatLng(this.existingAreas[i].coordinates[0][0], this.existingAreas[i].coordinates[0][1]); var marker = new google.maps.Marker({ position: position, icon: GoogleMaps.markerIcons.regular, title: this.existingAreas[i].title, type: this.existingAreas[i].type }); marker.setMap(this.map); this.drawLabel(this.existingAreas[i]); } } }, drawLabel: function( object ) { var marker = new MarkerWithLabel({ position: new google.maps.LatLng(object.coordinates[0][0], object.coordinates[0][1]), map: this.map, labelContent: object.title, labelAnchor: new google.maps.Point(30, 20), labelClass: "drawing_manager_read_only_label", // the CSS class for the label labelStyle: {opacity: 1}, icon: "http://placehold.it/1x1", visible: true }); } } jQuery(function() { GoogleMaps.init(); });

**שם בפולנית:** Andrychów

**שם בגרמנית:** Andrichau

**שם באוקראינית:** Андри́хув (Andrykhuv)

**שם בעברית:** אנדריכוב

**שם ביידיש:** יענדריכאוו

**היסטוריה מנהלית:**

| District | Province | State | Years |
|---|---|---|---|
| Wadowice | Galicia | Austrian Empire | Before WWI |

| | | | |
|---|---|---|---|
| Wadowice | Kraków | Republic of Polan | Between The Wars (1919-1939) |
| | | Under German Occupation | 1939-1945 |

**נתוני אוכלוסייה:**

| השנה | כלל האוכלוסיה | היהודים | אחוז היהודים מכלל האוכלוסיה |
|---|---|---|---|
| 1851 | 1051 | 181 | 17.1 |
| 1880 | 2947 | 482 | 16.4 |
| 1890 | 4053 | 654 | 16.1 |
| 1900 | 4057 | 621 | 15.3 |
| 1919 | 4514 | 511 | 11.3 |
| 1921 | 4171 | 409 | 9.8 |
| עד המלחמה 1939 | 6299 | 387 | 6.1 |

**קישורים חיצוניים:** Read more on Wikipedia

**הערות:**
אנדריכוב ממוקמת כ 45 ק"מ מערבית ודרומית לקרקוב, וכ 20 ק"מ מדרום לאושוויצ'ם (Oświęcim), על מפגש הנהרות וייפרזווקה (Wieprzówka) וטרגניזנקה (Targaniczanka). היישוב ידוע ככפר עוד במאה ה 14, ואת מעמד של יישוב עירוני קיבל המקום רק בשנת 1767 מידי המלך סטאניסלאב אוגוסט פוניאטובסקי (Poniatowski August Stanisław) במקום התפתחה תעשיית אריגים ביתית, בעיקר של מפות שולחן יוקרתיות שיוצאו בין השאר גם לאיטליה ולרוסיה. עם הכיבוש האוסטרי החלה ירידה אמנם במעמדה של תעשיית האריגים הביתית, ואת מקומה החלה לתפוס תעשייה ממוכנת לאריגי בד. בשנת 1855 פגעה בעיר מגיפת הכולירה. התפתחות התעשייה בעיר, גם בכיוונים אחרים נמשכה עד מלחמת העולם הראשונה. אמנם, לאחר המלחמה והקמתה של פולין העצמאית חלה ירידה במצבה הכלכלי של העיר.

קרא עוד...**היהודים**
רק בראשית המאה ה 19 החלו להגיע יהודים לאנדריכוב, והשתלבו בתעשיית האריגים על גוניה השונים. היהודים לקחו חלק מרכזי בפיתוח התעשיית הטקסטיל בעיר, בהבאה של מיכון חדיש מאנגליה ומוינה, ובהרחבה ושכלול של מנגנוני הייצוא של הסחורה. הבדים החלו לכבוש את השווקים באוסטריה, ובהמשך גם בהונגריה, בוסניה, הרצגובינה, רומניה ובולגריה. בית החרשות לשטיחי קיר ארוגים (גובלן) הוקם בידי יוכאים גרינשפן בשנת 1864 והפך לספק העיקרי של בית המלוכה בוינה. כמותו קמו עוד מספר מפעלים שהעסיקו בין 30-50 פועלים, עד מלחמת העולם הראשונה. בראשית המאה העשרים הוצע לגרינשפאן להקים בית חרושת ענק לטקסטיל, אך לאחר שלא הצליח להשיג את ההון הראשוני, זכו בכך שני אחים יהודיים מצ'כיה שהקימו במקום מפעל עצום, שסיפק עבודה ל 4000 פועלים. בנוסף לבתי החרושת לטקסטיל, הוקמו בתי חרושת גם למוצרי בניין – לסיד ולמלט, בית חרושת לעיבוד עורות, ובית חרושת לשתייה קלה. יהודים רבים עסקו גם במסחר בעורות ובברזל, מלבד כמובן המסחר בעורות. חלק אחר של האוכלוסיה היהודית התעסק במלאכה: שענות וצורפות, פחחות, מוזגנות ופונדקאות ומסחר זעיר במוצרי מזון וצריכה שונים. מלבד זאת, רבים מן היהודים בעיר היו בעלי מקצועות חופשיים: רופאים, מהנדסים, עורכי דין, רוקחים ורופאי שיניים.
לא ברור מתי קיבלה קבוצת היהודים שהגיעה לאנדריכוב מעמד חוקי של קהילה, אך מן הרישומים ידוע שבשנת 1843 לא הייתה עדיין קהילה רשמית באנדריכוב, ובשנת 1884, עת קודש בית העלמין המקומי, כבר קיימת בעיר קהילה מאורגנת

מנהלית ומשפטית. בנוסף, בשנת 1885 שופץ בית הכנסת שכבר היה בנוי שנים רבות, ולמעשה נהרס ונבנה מחדש בית כנסת גדול ומרווח. בית הכנסת הכיל 600 מקומות ישיבה, עזרת נשים, תכנון אקוסטי וציורי קיר מרהיבים. בבית הכנסת נערכו גם אירועים של התנועה הציונית, כמו אזכרה להרצל וכדומה. חלקה הארי של הקהילה היהודית באנדריכוב היה של יהודים 'מתקדמים', ורובם רכש השכלה כללית, אך לא ידוע על חיכוכים וקטטות בין ה'מתקדמים' וה'חרדים'. גם רבני העיר היו ברובם בעלי השכלה כללית. אחד מרבניה הראשונים של העיר היה הרב ד"ר יוסף קובק, שמלבד השכלה תורנית, רכש גם השכלה כללית באוניברסיטת למברג. הוא החל את דרכו בעיר כמנהל בית הספר היהודי בשנת 1860, ובשנת 1862 נתמנה לרב העיר. הוא הקים בין השאר את כתב העת למדע היהדות 'ישורון', וחיבר ספר דקדוק השפה העברית לבתי ספר וללימוד עצמי. ידועים עוד רבני העיר שניהלו שיח הלכתי עם רבה של אושווינצ'ם [אושפיצין], אך הידועים יותר הם רבני העיר בראשית המאה העשרים: הרב אבא מצנר שהיה גם הוא בעל רקע תורני, וגם דיבר פולנית וגרמנית רהוטה, ואף שלח את ילדיו ללימודים כלליים בגימנסיה בודוביצה. בשנת 1925 התמנה הרב דוד אביגדור, שהיה אף הוא בעל השכלה תורנית ופעיל ציוני בתנועת 'המזרחי', במהלך כהונתו כרב העיר היה גם ממנהלי הגימנסיה 'תחכמוני' בקרקוב, ואף השלים באופן פרטי את לימודי בי"ס התיכון שהיו חסרים לו. בנוסף, עסק גם בציור ואומנות, פרסם מאמרים שונים בכתבי העת ביידיש בלבוב ובוורשה.
עד שנת 1879 למדו ילדי היהודים בבית הספר העממי היהודי, בשל איסור על היהודים ללמוד בבתי ספר נוצריים. עם שינוי הסטטוס האזרחי של היהודים הותר בהדרגה גם הלימוד בבית ספר משותף. ילדי היהודים למדו כחלק מתוכנית הלימודים של בית הספר הכללי גם לימודי 'דת ישראל' ותולדות היהודים, ושיעורי השלמה הועברו על ידי הרב המקומי. לשם כך, רבני העיר היו מוסמכים ללימודים גם בבית ספר ממלכתי. בנוסף, למדו הילדים בשעות אחר הצהרים ב'חדר', ורכשו השכלה תורנית בסיסית – לימוד חומש עם רש"י וכתיבה וקריאה בעברית. הנוער המקומי רכש השכלה תיכונית בביליץ או בודוביצה הסמוכות, בעלי היכולת הכלכלית שכרו חדר בעיר, ואחרים היו נוסעים ללימודים יום יום ברכבת. אין ספק כי שילובם של היהודים בכלכלת העיר והשפעתם החיובית על צמיחתה הביאה גם למערכת יחסים טובה בינם לבין הפולנים הנוצרים. שיווי הזכויות הביא כמובן גם להתערות פוליטית של היהודים במועצת העיר, אך למרות מספרם הנמוך יחסית באוכלוסייה [בוודאי בהשוואה לערים אחרות בגליציה] זכו היהודים לעיתים לנציגות גדולה יותר מחלקם היחסי באוכלוסייה במועצת העיר. זאת בשל יחסי האמון שבין יהודים ופולנים, שהיו, כאמור, בדרך כלל טובים עד סוף מלחמת העולם הראשונה. זאת למרות פעילות של חלק מאנשי הכמורה באזור שפעלו כנגד היהודים באופן מובהק. בשנת 1898 הוציא כומר של אחד מכפרי האזור חוברת שיטנה כנגד היהודים, ובה הוא קורא למאמינים נוצרים שלא לקנות אצל יהודים, ולא ללכת לרופאים יהודיים. בזמן מלחמת העולם הראשונה לא נפגעה העיר באופן ישיר, אך החל מראשית המאה העשרים החלה ירידה בכמות היהודים בעיר, בעיקר כתוצאה מתחרות גוברת בתחום הטקסטיל בבתי החרושת שהוקמו בלודז', וכן בשל יחסם האנטישמי של השלטונות הפולניים החל מכינונה של הרפובליקה השנייה של פולין בתום המלחמה.
עם תום מלחמת העולם הראשונה, המשיכה הפעילות הקהילתית: בין השנים 1922- 1924 נבנה בית הקהילה, בניין בעל שתי קומות, ולצידו נבנה גם מקווה, וכן נבנה בית מיוחד לרב העיר, בסמוך לבית המדרש. בבית הקהילה הייתה גם ספרייה ציבורית שהכילה אלפי ספרים, ואולם שנועד לכינוסים ולאירועים פרטיים, אך שימש גם למופעי דרמה, וכאולם התעמלות. בשנת 1930 הוקם באנדריכוב גם גן ילדים עברי בידי גננת מוסמכת מקוטי (Kęty) הסמוכה, בשם מלכה ברגמן. בעיר נוסדה גם אגודת הספורט 'מכבי' שארגנה פעילות ספורטיבית במגוון תחומים, ואף לקחה חלק בבניית בריכת השחייה העירונית. הרב דוד אביגדור לקח חלק באירועים של אגודת הספורט, ואף עודד את בני הנוער לקחת חלק בפעילות הזו. בנוסף, הוקמו בעיר גם איגודי צדקה שונים: אגודות נשים שדאגו לנשים עניות בהריון, להכשרת נשים לעבודה, חברת 'ביקור חולים' שדאגה לטיפול רפואי וסיוע לחולים עניים, ואיגודי צדקה לסיוע בכסף, בביגוד ומצרכים עבור עניי העיר ועניי הסביבה. בנוסף, בשנת 1912 הוקם בעיר תנועת נוער 'הצופים' בעלת תוכנית ציונית כללית. הוקמה אגודת ויצ"ו לנשים ולאחר מלחמת העולם הראשונה הוקם גם קן של השומר הצעיר ( 1930-1925), אך בעיקר פעלה בעיר תנועת 'עקיבא' שזכתה לתמיכה מלאה של כלל הגורמים בקהילה, ובכלל זה רב העיר. חלק מחברי תנועת הנוער 'עקיבא' אף עלו לארץ ישראל במהלך שנות השלושים.

**מלחמת העולם השנייה**

עם פרוץ המלחמה החלה בריחה של יהודים רבים מזרחה. ב 03.09.1939 נכנסו הכוחות הגרמניים הנאציים לעיר והחלה פריצה של חנויות ובתים ושוד של רכוש יהודי. לאחר זמן קצר הוחרמו כל המפעלים שהיו בבעלות יהודית ובתי מלאכה והעברתם לידי 'גרמנים נאמנים'. חלק מן היהודים שברחו מזרחה נמצאו בסופו של דבר בתחום השלטון הגרמנים, והללו החלו חוזרים לעיר. ב 25.11.1939 הועלה בית הכנסת באש ואנשי הקהילה אולצו לפנות את הריסותיו. בסוף 1939 הוקם יודנרט והוא הוכפף על ידי הגסטפו ליודנרט שבסוסנוביץ. עם פרוץ חורף 1940 התארגנה הקהילה למתן סיוע לחולים ולשכבות החלשות של הקהילה, במזון ומתן סיוע רפואי. באביב 1940 נאסר יו"ר היודנרט מפני שסייע לספק ליהודי הקהילה בשר משחיטה כשרה. בסוף 1940 הגיעה דרישה מן היודנראט בסוסנוביץ לשלוח 60 גברים למחנה עבודה. היודנראט בשיתוף מועצת העיר הפולנית עשו מאמצים למנוע את הגזירה, אך בסופו של דבר כוחות הגסטפו תפסו 60 גברים לעבודה במחנה סוסנוביץ, איתם שמרה הקהילה על קשר במשלוח חבילות ומכתבים עד שנת 1942. הגטו הסגור בעיר הוקם בשנת 1941, ולמרות הניתוק מן העולם החיצון והמחסור, הצליחה הקהילה לשמור על חיי תרבות וחינוך. נחוגו חגי ישראל, נערכו ענגי שבת וקוימו בסתר מסגרות חינוך מגיל גן ועד גיל תיכון. ביולי 1942 רוכזו כלל היהודים בעיר, בשיתוף של המשטרה הגרמנית והמשטרה היהודית של היונדראט בסוסנוביץ, וחלקם נשלחו למחנות ההשמדה באושוויץ ובבעלז'ץ ושם מצאו את מותם. חלקם נשלחו למחנות עבודה וחלקם לגטו בודוביציה, ובכלל זה חברי היודנראט בעיר. אמנם שבועות מספר לאחר מכן הוחזרו הנשלחים לודוביצה בהשתדלותם של בעלי המפעלים באנדריכוב שנזקקו לבעלי תפקידים מקצועיים. במקום התנהל כמעין מחנה עבודה עד מאי 1943 אז הופרדו הגברים והנשים בהוראת האס.אס וביולי אותה השנה נשלחו הגברים למחנה עבודה בקארווינה וביסמרקהוטה, ואילו הנשים נשלחו כחודש לאחר מכן למחנה ההשמדה באושוויץ. מכלל הקהילה היהודית נותרו בסוף המלחמה כ 25 ניצולים שיצאו את פולין לארץ ישראל ולמדינות אחרות.

(רועי גולדשמידט)

**מקורות**:
דוד יעקבוביץ, 'הקמתה והתפתחותה של הקהילה היהודית באנדריכוב', בתוך: ספר זכרון לקהילות ודוביצה, אנדריכוב, קלווריה, מישלניץ, סוכא, בעריכת דוד יעקובוביץ, גבעתיים-ר"ג 1967, עמ' 251-328.
פנקסי הקהילות, ג, עמ' 55-58.

**קואורדינטות:** 49°51' N, 19°21' E

**אזור היסטורי-תרבותי:** Western Galicia

## פריטים רלוונטיים לקהילה

| כותרת | סוג הפריט | שנה |
|---|---|---|
| Andrychów | קהילות | |
| Korespondencja w sprawie ustalenia granic izrae... | אינדקס מהארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי | 1890 |
| Korespondencja w sprawie wykazu istnających cha... | אינדקס מהארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי | 1877 עד 1908 |
| Korespondencja ze starostwami w sprawach gmin w... | אינדקס מהארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי | 1899 |
| Statuten der Israelitischen Cultus Gemeinde in ... | אינדקס מהארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי | 1876 |
| Wykaz chajderów z imionami nauczycieli ich utrz... | אינדקס מהארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי | 1908 |
| Wykaz gmin żydowskich i nazwisk rabinów w miejs... | אינדקס מהארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי | 1908 |
| ספר זכרון לקהילות ודוביצה, אנדריכוב, קלווריה, מישלניץ, סוכא | ביבליוגרפיה | 1967 |
| פעילות של הארגון משנת 1976/77 להנצחת זכרם של חללי השואה | ביבליוגרפיה | 1976 |

**Source URL:** http://jgaliciabukovina.net/he/node/110999